

УДК 378.016:34:[378:338.488.2:640.4

Г. В. КАМИШНІКОВА

викладач

Житлово-комунальний коледж

Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ТУРИЗМУ

У статті визначено основні сприятливі фактори та існуючі проблеми розвитку туристичного бізнесу в Україні. Доведено актуальну необхідність формування правової компетентності як органічної складової професійної компетентності в майбутніх фахівців готельного господарства та туризму. Визначено, що під правовою компетентністю розуміють інтегративну властивість майбутнього фахівця, що передбачає засвоєння ним існуючих у суспільстві правових цінностей, знань, умінь і навичок, професійно-особистісних якостей, які забезпечують його готовність до здійснення професійної діяльності на основі дотримання норм чинного законодавства. З'ясовано, що особливості формування правової компетентності студентів зазначеного профілю значною мірою зумовлені специфікою їх майбутніх посадових обов'язків, що вимагає вивчення студентами права, а також відповідних галузевих і спеціальних нормативно-правових актів, які регламентують їх майбутню фахову діяльність.

Ключові слова: *правова компетентність, готельне господарство, туризм, майбутній фахівець, нормативно-правове забезпечення.*

Початок ХХІ ст. характеризується інтенсивним розвитком туризму в більшості країнах світу. Очевидно, що Україна в цьому плані не є винятком. Згідно з визначенням Всесвітньої туристичної організації (ВТО), сам термін “туризм” походить від французького слова *tourta*, сучасні вчені його трактують як подорож людини у вільний час, один із видів активного відпочинку. Варто також зауважити, що, за визначенням Всесвітньої Ради з туризму і подорожей, сучасний туризм в економічному плані є наймогутнішою світовою індустрією, яка має 3,5 трлн доларів США оборотного капіталу та характеризується найбільш високою динамікою розвитку [9; 15].

Як пояснюють Н. Алешупіна та Л. Гонтаржевська, сприятливими факторами розвитку туристичного бізнесу в Україні є такі: зручне географічне розташування; наявність значних туристичних ресурсів; активізація участі України в міжнародному поділі праці; інтенсивне залучення іноземних інвестицій у зазначену індустрію; приватизація туристичних підприємств тощо. Отже, держава має всі передумови для успішного розвитку туризму. Водночас фахівці наголошують, що завадою цьому є певні проблеми, наявність яких значною мірою знижує темпи цього розвитку. Серед таких проблем треба насамперед назвати такі: невідповідність туристичної інфраструктури країни та підготовки кадрів у сфері туризму міжнародним стандартам; неефективне використання потенціалу туристичних ресурсів; низька якість туристичних послуг; відсутність чіткої стратегії розвитку вітчизняної туристичної індустрії; недостатня робота щодо створення висо-

кого іміджу України як туристичної держави в очах іноземців [1; 3]. На підставі вищевикладеного зроблено висновок про необхідність підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців готельного господарства та туризму.

Як свідчить аналіз наукової літератури, окремі аспекти цієї проблеми перебувають у центрі уваги фахівців. Так, особливості професійної підготовки фахівців туристичної галузі охарактеризовано в дослідженнях В. Баранової, Л. Івлевої, Г. Сорокіної, Г. Щуки та ін. Вимоги до організації та змісту освітнього процесу в закладах туристичного профілю проаналізовано в наукових доробках М. Ахметової, А. Конох, В. Лишик та ін. Теоретичні основи екскурсознавства та шляхи вдосконалення підготовки персоналу екскурсійної сфери туристської галузі представлено в працях В. Абрамова, С. Грибанової, Р. Дьякової, П. Пасечного та ін. Проблеми управління туристичною галуззю в Україні присвячено наукові пошуки таких учених, як: І. Гортенко, В. Євдокименко, В. Кифяк, Ю. Лебединський. Деякі питання правового забезпечення туризму розкрито в публікаціях В. Андрейцева, А. Бобкової, Є. Пісаревського, Б. Розовського та ін.

На основі аналізу наукової літератури встановлено, що проблема формування в майбутніх фахівців готельного господарства та туризму правової компетентності як важливої складової їхньої професійної компетентності не була предметом окремого педагогічного дослідження. Однак, за результатами дослідження, рівень сформованості цієї компетентності в студентів туристичних спеціальностей є недостатнім. А це підтверджує необхідність забезпечення цілеспрямованого формування в них правової компетентності під час здійснення професійної підготовки у виші.

Метою статті є аналіз особливостей формування правової компетентності в майбутніх фахівців готельного господарства та туризму.

На основі аналізу наукової літератури [8; 10] було зроблено висновок про те, що правова компетентність є інтегративною властивістю майбутнього фахівця, яка передбачає засвоєння ним існуючих у суспільстві правових цінностей, знань, умінь і навичок, професійно-особистісних якостей, що забезпечують його готовність до здійснення професійної діяльності на основі дотримання норм чинного законодавства. Очевидно, що правова компетентність фахівця може проявлятися як у процесі здійснення ним професійної діяльності, так і в повсякденному житті.

Варто також зазначити, що для працівників у різних професійних сферах зміст правової компетентності має свою специфіку, зумовлену їхніми професійними обов'язками. Зокрема, формування правової компетентності фахівців готельного господарства та туризму є важливою передумовою для підвищення відповідальності посадових осіб і пересічних працівників туристичних організацій за дотримання законних прав споживачів їх послуг, регламентації правовідносин у царині туризму на основі дотримання ключових положень українського й міжнародного законодавства. Як

наслідок, це підвищує гарантії щодо безпечності та комфортності відпочинку людей під час туристичних подорожей.

У контексті порушеної проблеми доречними є також висновки А. Зайцевої про доцільність формування правової компетентності майбутніх фахівців індустрії дозвілля, що передбачає такі етапи: вивчення основ права (насамперед таких питань: державний устрій, поняття права, правовідносин, структура й види норм права, система права та законодавства); вивчення галузевого законодавства (передбачає розгляд як загальних для різних видів дозвільної діяльності, так і галузевих нормативно-правових актів, які регламентують конкретну її галузь); вивчення спеціальних нормативно-правових актів (регулюють особливості правовідносин певних видів фахової діяльності) [7].

Зазначимо, що зміст правової компетентності майбутніх фахівців готельного господарства та туризму визначається насамперед тими функціональними обов'язками, які вони мають виконувати після прийому на роботу. При цьому обсяг і характер посадових обов'язків і повноважень працівників туристичної індустрії значною мірою відрізняються залежно від того, в якому сегменті ринку туристичних послуг вони працюють. Зокрема, цей ринок включає в себе роботу туроператорів (фірм, які здійснюють діяльність із формування, просування й реалізації туристичного продукту), турагентів (фірм, що забезпечують просування й реалізацію туристичного продукту) та екскурсійних бюро. Так, основними завданнями персоналу турагентства є: надання інформації та робота з клієнтами; бронювання й оформлення квитків; продаж туру, маркетинг і реклама; робота з туроператорами; виконання адміністративних функцій. До основних обов'язків туроператора належать такі: планування та складання програми турів; розрахунок вартості турів; бронювання й продаж квитків; бронювання місць у готелях; складання програм екскурсійних та інших додаткових послуг; інструктаж гідів і водіїв; оформлення туристської документації; візове забезпечення; маркетинг і реклама; взаємодія з турагентствами та іншими організаціями; пряий продаж турпакетів; укладення агентських та інших договорів; виконання адміністративних функцій. Основним завданням екскурсійного бюро є надання клієнтам послуг екскурсовода (гіда) в масштабах міста, регіону, країни. До основних обов'язків персоналу готельного господарства належать такі: організація роботи й забезпечення економічної ефективності діяльності готелю; якісне обслуговування клієнтів відповідно до класу готелю, контроль за збереженням їх матеріальних цінностей та дотримання ними паспортного режиму; облік, розподіл і правильне використання житлових номерів; утримання в справному стані приміщень і майна згідно з правилами й нормами експлуатації, дотримання санітарно-технічних і протипожежних вимог; забезпечення благоустрою, чистоти й порядку в приміщенні та на прилеглий до будівлі території; консультування клієнтів щодо наданих послуг; вжиття заходів щодо запобігання й вирішення конфліктних ситуацій, за необхідністю розгляд претензій, по-

в'язаних із незадовільним обслуговуванням клієнтів, проведення необхідних організаційно-технічних заходів тощо [2; 4; 12; 13; 14; 16]. Перелічені функціональні обов'язки фахівців готельної індустрії визначають особливості формування в них правової компетентності.

Зокрема, до норм загального законодавства, які мають опанувати студенти туристичних спеціальностей, насамперед належать такі: Конституція України, в якій закріплено основні права та обов'язки громадян; Закони України: “Про захист прав споживачів” (регулює безпеку туристичних послуг та захисту життя й майна їх користувачів); “Про порядок виїзду із України і в'їзду в Україну громадян України” (регулює порядок здійснення права громадян України на виїзд з України та в'їзд в Україну, порядок оформлення документів для зарубіжних поїздок, визначає випадки тимчасового обмеження права громадян на виїзд з України й встановлює порядок вирішення спорів у цій сфері); “Про страхування” (регулює відносини у сфері страхування, посилення страхового захисту життя та майнових інтересів громадян); “Про рекламу” (визначає основні засади рекламної діяльності в Україні, регулює правові відносини, які виникають у процесі створення й розповсюдження реклами); “Про охорону навколишнього природного середовища” (визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людей); “Про охорону культурної спадщини” (регулює організаційно-правові та соціально-економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою збереження та використання її об'єктів) тощо.

Оскільки в останні роки в Україні активними темпами розвивається зовнішній туризм, працівники туристичної індустрії мають також опанувати основні міжнародні документи в цій сфері. В цьому плані однією з важливих міжнародно-правових форм регулювання й координації діяльності держав у галузі туризму, вироблення норм і стандартів міжнародної туристської діяльності є конференції ООН з туризму, форуми міжнародних туристських організацій, насамперед – конференції СОТ. Зокрема, одним із перших документів у цій сфері була Загальна резолюція Конференції ООН з міжнародного туризму і подорожей (Рим, 1963 р.).

У 1970 р. у Мехіко на Генеральній Асамблеї Міжнародного союзу офіційних туристичних організацій було прийнято рішення про створення Всесвітньої туристичної організації та затверджено її статут. Під час проведення Манільської конференції (Філіппіни) в 1980 р. було прийнято Манільську декларацію з міжнародного туризму. В 1985 р. на VI сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої організації з туризму було затверджено Хартію туризму, в якій було визначено вимоги до держав щодо лібералізації туристичної діяльності. У 1989 р. було затверджено Гаазьку Декларацію з туризму, де сформульовано десять основних принципів, на яких базується відносини в туристичній сфері. Вони повністю узгоджуються з текстами міжнародних актів ООН, ЮНЕСКО, а також інших документів, прийнятих між-

жнародними туристськими організаціями, та законодавчих актів у галузі туризму. Чільне місце в системі міжнародного права в галузі туризму займають також регіональні закони й нормативні акти: Шенгенські угоди “Про єдиний візовий туристичний простір” (1995 р.), “Рекомендації зі статистики туризму”, прийняті Статистичною комісією ООН у 1993 р. У свою чергу, в 1999 р. у Сантьяго (Чилі) було прийнято Всесвітній кодекс етики в туризмі. Очевидно, що в умовах інтеграції України в світовий економічний та культурний простір важливість знання фахівцями змісту вищеназваних та інших правових документів у галузі міжнародного туризму не викликає сумніву [5; 6; 11].

Варто також зауважити, що фахівці в галузі готельного та туристичного бізнесу мають добре знати нормативно-правові акти, які стосуються зазначеного бізнесу загалом, наприклад: Закон України “Про туризм” (1995 р.), у текст якого було пізніше внесено відповідні зміни, Укази Президента України “Про підтримку розвитку туризму в Україні” (2001 р.), “Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму” (2001 р.) тощо. Крім того, студенти готельного бізнесу мають засвоїти зміст нормативно-правових актів, які мають відношення до конкретного сегменту їхньої фахової діяльності.

Висновки. Отже, можна підсумувати, що в процесі формування правової компетентності студентів вищевказаних спеціальностей важливо забезпечити формування в них загальних правових знань, а також засвоєння ними змісту галузевих і спеціальних нормативно-правових актів та механізму реалізації на цій основі під час здійснення професійної діяльності відповідних прав і обов’язків. У процесі подальшого дослідження передбачено обґрунтувати модель формування правової компетентності майбутніх фахівців готельного господарства та туризму у вищій школі.

Список використаної літератури

1. Алешупіна Н. О. Проблеми формування туристичного іміджу України / Н. О. Алешупіна // Альянс наук: вчений-вченому : матеріали V міжнарод. науково-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 20 травня 2009 р.). – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. – Т. 3. – С. 3–5.
2. Бондарь И. И. Профессиональное туристское образование на современном этапе развития / И. И. Бондарь // Культура народов Причерноморья. – 2012. – № 232. – С. 231–233.
3. Гонтаржевська Л. І. Ринок туристичних послуг в Україні : навч. посіб. / Л. І. Гонтаржевська. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2008. – 180 с.
4. Гриценко Н. І. Організація підготовки фахівців туристичної галузі : навч.-метод. посіб. / Н. І. Гриценко, В. А. Бурдейний, Г. П. Степурко. – Київ : Науковий світ, 2003. – 88 с.
5. Данканич Т. П. Організаційно-правові аспекти здійснення туристичної діяльності / Т. П. Данканич // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – Кіровоград : Кіровоград. нац. тех. ун-т, 2009. – Вип. 16. – Ч. 1. – С. 236–242.
6. Жарков Г. Н. Нормативно-правовое обеспечение международного туризма : учебно-практ. пособ. / Г. Н. Жарков. – Киев : Кондор, 2004. – 486 с.
7. Зайцева А. Повышение правовой компетенции специалистов индустрии досуга / А. Зайцева // Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля :

матер. міжнарод. науково-практ конф. (м. Київ, 4–6 червня 2004 р.). – Київ : КНУКІМ, 2005. – Вип. 12 (2). – Ч. 2. – С. 40.

8. Іваній О. М. Структурно-змістова модель формування правової компетентності майбутнього вчителя у навчально-виховному процесі університету : автор. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. М. Іваній. – Харків, 2012. – 20 с.

9. Кияк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посіб. / В. Ф. Кияк. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2003. – 300 с.

10. Ключкова Д. М. Взаємозв'язок формування правової компетентності майбутнього вчителя з правовим вихованням особистості / Д. М. Ключкова, Н. М. Чернуха // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. – 2011. – № 12 (223). – С. 168–174.

11. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності : навч. посіб. / Є. В. Козловський. – Київ : Центр навчальної літератури, 2015. – 272 с.

12. Круль Г. Я. Основи готельної справи : навч. посіб. / Г. Я. Круль. – Київ : Центр навчальної літератури, 2011. – 368 с.

13. Левіцька І. В. Готельна справа : навч. посіб. / І. В. Левіцька, Н. В. Корж, Н. В. Онищук. – Київ : Київ. нац. торговельно-економічний університет ; Вінниця : Едельвейс і К., 2015. – 580 с.

14. Лук'янова Л. Г. Освіта в туризмі : навч.-метод. посіб. / Л. Г. Лук'янова. – Київ : Вищ. шк., 2008. – 719 с.

15. Саун Л. В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в развитых странах мира : монография / Л. В. Саун. – Киев : МАУП, 2004. – 399 с.

16. Федорченко В. К. Підготовка фахівців для сфери туризму: теоретичні і методологічні аспекти / В. К. Федорченко. – Київ : Вища школа, 2002. – 348 с.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2016.

Камышникова Г. В. Особенности формирования правовой компетентности у будущих специалистов гостиничного хозяйства и туризма

В статье определены основные благоприятные факторы и существующие проблемы развития туристического бизнеса в Украине. Доказана актуальная необходимость формирования правовой компетентности как компонента профессиональной компетентности у будущих специалистов гостиничного хозяйства и туризма. Определено, что под правовой компетентностью понимается интегративное свойство будущего специалиста, предполагающее усвоение им существующих в обществе правовых ценностей, знаний, умений и навыков, профессионально-личностных качеств, которые обеспечивают его готовность к осуществлению профессиональной деятельности на основе соблюдения норм действующего законодательства. Установлено, что особенности формирования правовой компетентности студентов указанного профиля в значительной степени обусловлены спецификой их будущих должностных обязанностей, что требует изучения студентами права, а также соответствующих отраслевых и специальных нормативно-правовых актов, регламентирующих их будущую профессиональную деятельность.

Ключевые слова: правовая компетентность, гостиничное хозяйство, туризм, будущий специалист, нормативно-правовое обеспечение.

Kamyshnikova G. The Peculiarities of a Legal Competence Forming for the Future Professionals of the Hotel Industry and Tourism

The main favorable factors of the development of tourist business in Ukraine are distinguished in this publication: the presence of significant tourist resources; the activation of Ukraine's participation in international division of labor; intensive attraction of foreign investments in the indicated industry; the privatization of tourism enterprises and so on. However, an obstacle to this development is the presence of significant problems: the